

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד ללומדי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 187

מסכת סנהדרין ק"ב-ק"ח

בס"ד, י"ז טבת תשס"ג

השבוע בגליון

■ ה"חלאל" של יהודי תימן
■ שימוש בקנה ברזל
■ מתי אין צריך לומר דברים בשם אומנם
■ מה היא הקולא של ספק ברכות להקל

■ היש לנוכרי חלק לעולם הבא?
■ ללוות נכרי לקבורה
■ כתיבת חידושי תורה בעט פרקר

■ גלגולי נשמות
■ "צדיק ורע לו", מדוע?
■ המנעות מברכת "הגומל" מחשש לגלגול נשמה
■ תינוק שקרא "שמע ישראל"

דבר העורך

הכל בגלל מילה אחת...

ההשגחה הפרטית מלווה את האדם על כל צעד ושעל. הכל מחושב ומסודר לפרטי פרטים, וכל אדם יקבל את המגיע לו, לטוב ולרוע, ברגע ובמקום הנכון. בני האדם ושאר הברואים אינם אלא כחומר ביד היוצר. בידיו ההשגחה העליונה. וכבר אמר ה"חפץ חיים" זכר צדיק לברכה: "ראו מה נאים מידותיו של הקב"ה. הוא משפיע ממון בחלקו של פלוני. לאחר מכן הוא נוטל את ידו, מכניסה לכיס מטבעותיו, קומץ את ידו ופותחה על ידו של העני, ועוד מוכה הוא, הקב"ה, את האדם במצוות הצדקה..."

לקח מופלא בנושא זה, ניתן ללמוד מן המעשה נאה שסופר על ידי הגאון רבי בן ציון פלמן שליט"א, רב שכונת "נחלת משה" בבני ברק.

ישישים בעלי בינה, מתמלאים רגשות קדושה וגעגועים כאשר הם שמים אודות ישיבת וואלאזין, הלא היא "אם הישיבות", אשר בראשה עמדו גדולי אותו דור, הנצי"ב וה"בית הלוי" זצ"ל.

מאות בחורים, רבים מהם עלויים של ממש, שקדו בה יומם וליל על תלמודם, וידוע ידעו רבני הערים והעיירות, כי חתן הגון לבתם, תלמיד חכם וירא שמים, יימצא להם על נקלה בין כתליו של בית מדרש גדול זה.

אותם ימים, הורגלו הבחורים למראה שחור ונשנה. רב מכובד, בעל הדרת פנים, השתכן מספר ימים בעיירתם, שהה במשך היום בהיכל הישיבה, והתבונן בדמויות המתנועעות במרץ.

משנחה עינו על אחת הדמויות, היה מברר וחוקר, בחור זה מה טיבו, מאין בא ולאן הוא הולך, ומשנתמלאה שביעות רצונו, בא עמו בדברים, דברי תורה ועניינים של מה בכך, לאחר מכן הוא נטל אותו עמו לעיריה בה הוא כהן ברבנות, ו"מזל טוב".

גורלו של ר' יואל, אחד מבחירי הישיבה לא שפר עליו. בעטיין של עילות שונות הוא נאלץ להתגרש מרעייתו זמן קצר לאחר נישואיו, ובעוד שבעבר רבים ביקשו להתפאר בו כחתן לבתם, הרי שמעתה ואילך...

למען האמת, הוא לא בלט כחריג בנוף הישיבה. רבים מלומדי הישיבה הם אברכים צעירים, אשר גם לאחר נישואיהם שקדו

המשך בעמוד הבא

דף קה"א הוא בעור הוא כושן רשעים הוא לבן הארמי

גלגולי נשמות

עוד מימי קדם נושא גלגול הנשמות, השייך לענף הקבלה, ריתק אליו בני אדם מכל המגזרים. רבי לוי בן חביב (שו"ת מהרלב"ח סי' ח') מציין, "כי בעונותי עדיין לא זכיתי לחכמה הזאת, יען כי לא ניתן לאדם רשות להבין בה מעצמו ולחקור עליה, אלא כשמה כן היא, שצריך שיקבל אותה מרוב שקבל גם הוא". הוא מוסיף ומתאר את הדעות בנושא זה, וחותם: "יש כת אחרת גדולה מאד מחכמי ישראל המאמינים, וכולם כתבו עליה כי היא אמונה אמיתית ועיקר מעיקרי התורה... וכולנו אנחנו מחוייבים לשמוע דברי אלו האחרונים, ולהאמין האמונה הזאת בלי שום פקפוק וספק כללי".

"צדיק ורע לו", מדוע? הרמב"ן (בפירושו לספר איוב פי' ל"ג) אף מרמז כי "צדיק ורע לו", המהווה את הציר עליו נסוב ספר איוב ובו דנו גדולי הדורות, נעוץ בעובדה, שלגלגוליו הקודמים של הצדיק יש השפעה רבה על מצבו בגלגולו הנוכחי (עיי' כתבי הרמב"ן ח"א עמ' ק"א ועיי' שו"ת "תורה לשמה" סי' תנ"ח).

גלגולה של נשמה: ראיה מעניינת לתורת הגלגולים הוכיחו מסוגייתנו. גמרתנו אומרת: "הוא בעור, הוא כושן רשעים, הוא לבן הארמי". היינו, לבן הארמי, בעור אבי בלעם וכושן רשעתיים [מלך ארם, ששעבד את ישראל בימי שפוט השופטים, ראה שופטים גח] הם אדם אחד, שכינויו השתנו לפי המאורעות שהשתתף בהן.

הכי כן, חותנו של יעקב אבינו ע"ה האריך ימים עד ימי שפוט השופטים? אין זאת, מבארים היעב"ץ וה"זקוקין דנורא" (מובא ב"שע"י יוסף" כאן), אלא שנשמתו של לבן הארמי שבה והתגלגלה בבעור אבי בלעם ובכושן רשעתיים.

דור הולך ודור בא: רמז נאה לתורת הגלגולים מציין רבי יוסף חיים בספרו "תורה לשמה" (סו), מדברי שלמה המלך (קהלת א/ד) "דור הלך ודור בא". לכאורה, היה עליו לומר, דור בא ודור הולך. אלא, לפי שנשמות הדור הבא התגלגלו אליו מן הדור הקודם, לכן, תחילה דור הולך, ובנשמותיהם מגיע הדור בא...

בעל "עריב נחל" (פ' ניצבים) עוסק בשאלה מעניינת. מדוע מלך שלמה המלך על כל העולם כולו ואף על החי ועל הצומח (עיי' תרגום שני על מגילת אסתר, פ"א), בעוד דוד אביו, ואף משה רבינו, לא מלכו אלא על ישראל בלבד. אין זאת, הוא כותב, אלא משום שעד לתקופת שלמה המלך, קנינה נשמה חדשה בכל יהודי שנולד. אולם, מתקופתו ואילך, החלו הנשמות להתגלגל ולבוא לעולם הזה, וכך אירע שנשמות ישראל התגלגלו גם בקרב הנכרים ואף בגופם של בעלי חיים וגם בצמחים וכדומה. ומאחר שהובטח לשלמה המלך שימלוך על כל ישראל, נוצר הצורך להמליכו על כל העולם, כדי שגם אותם גלגולים יהיו נתונים למרותו.

המנעות מברכת "הגומל" מחשש לגלגול נשמה: מעניין לציון השלכה הלכתית הנובעת מתורת הגלגולים. המהר"ם מינץ (שו"ת סי' י"ד) פסק, כי האב אינו רשאי לברך "הגומל לחייבים טובות" לאחר שבנו הקטן החלים ממחלה, זאת, למרות שבנים לוקים בעוונות אביהם [ומשום כך מברכים "ברוך שפטרני מעוונותי"], מאחר שיתכן שהבן לקה

המשך בעמוד הבא

נשמת אדם

לעילוי נשמת
מרת **זיסל אוסלקה** ע"ה
ב"ר פנחס יוסף הלוי ז"ל נלב"ע י"ח טבת תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.

נר ה'

הונצחה ע"י חתנה ובתה ידידינו הר"ר **שלמה לוי** נ"י וזוג' מרת **עדינה תחי'** וב"ב תל אביב

לעילוי נשמת
מרת **שרה בילה דייטש** ע"ה
ב"ר דב מאיר ז"ל נלב"ע י"ז טבת תשמ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **אליעזר צבי אדל** ז"ל
ב"ר אברהם יצחק ז"ל נלב"ע י"ח טבת תשמ"ט ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י ידידינו זוג' מרת **רחל לאה אדל** תחי' ובניו הר"ר **אברהם יצחק אדל** ומשפ' שיחיו - פ"ת הר"ר **יעקב שמואל אדל** ומשפ' שיחיו - פ"ת הר"ר **דוד אדל** ומשפ' שיחיו - רעננה

המשך מעמוד קודם
חודשים תמימים על תלמודם מבלי לפקוד את ביתם הרחוק, לקיים מה שנאמר "והגית בו יומם ולילה".

לא אחת אירע, כי אבי המדוברת התרשם עמוקות ממודעו, ומשבא עמו בדברים ושאלו, "כבודו בחור או אברך?" נסתיימה שיחתם בעיניים נפולות.

שנתיים ימים חלפו להם מאז התקבע ר' יואל במעמדו, לא בחור ולא אברך. במהלכם חלפו עשרות עצות ליד אפרסתו, מהם נבונות, חלקן טרחניות ונבובות. לכולן לא שעה ר' יואל.

אולם, דבריו של חבירו הטוב, קנו להם שביטה בלבבו. "הבט. כאן, בהיכל הישיבה, בין מאות הבחורים, אינך נחשב כסחורה העוברת לסוחר. שמא תאמר כי בעל ייחוס הנך, ישיבתו מלאה בייחסים. ואם תבקש להתייחד בהתמדתך, הלא יודע הנך היטב כי בית מדרשו נתברך בתלמידי חכמים מובהקים. הסכת ושמע לדברי. כלך לך לעיירה נידחת, בארץ רחוקה, שאין בה ישיבות רבה, ושקוד בה על דלתות התורה. במקום אשר כזה, תבלוט כיהלום בראש הכתר, ובעזרת ה' בעוד תקופה לא ארוכה, כבודו ישלח אלינו טלגרמה על מועד נישואיו הקרב ובא".

דברים של טעם.
חשב ר' יואל, הפך במחשבתו, הרחרר במצפוניו, חקר ובדק בגנוי נסתרותיו והשיב לחבירו, "הרי כל שידוך קשה הוא כקריעת ים סוף, ולבסוף, הקב"ה קורע את הים ומעביר את בני הזוג בחרבה. כלום קשה לעלי לזמן הנה את ים סופי, עד שארחיק נדוד לחוף אחר?"

שב ר' יואל לגמרותיו, חברו לטיכוס עצות נוספות, וים סופו של ר' יואל נראה היה מלא וגדוש מתמיד בלים שוצפים. שדכנים מנוסים אשר עשרות שנות הפלגה בים זה מאחוריהם, נלאו והרפו את ידיהם.
היה זה יום אפורי. איש מבוגר התיישב חרש מאחוריו והתבונן בו עמוקות. זה מכבר קלט, כי בחור זה מכותל המזרח של הישיבה הוא. כל כולו שרעפי הוויות אביו ורבה, ומחילוכו נוטפים סעיפים קטנים ב"קצות החושן".

כעבור שעה ארוכה ניגש אליו האיש, דרש בשלומו, וביקש את רשותו לשוחח עמו בדברי תורה ובפרפראות נאות המרחיבות דעתו של אדם ועל ידן יכול אדם חד עין לעמוד על שנינותו של איש שיחו.

הזמן נקף לו במהירות, האיש הביט בשענו שוב ושוב, ולבסוף כחכח בגרונו ואמר: "מצאתם חן בעיני ובכן, חנני בורא עולמים בבת משכלת, יראת ה' ומשמחת לב אלוקים ואנשים. האם אתה...".

לבו של מיועצו פעם במהירות. הנה, הנה השאלה המכשילה, "האם אתה בחור?". עוד רגע קט יפרדו דרכיהם בבושת פנים הדדית.

עודו אפוף בבושה על הצפוי להתרחש, תחב האיש את בהונו במרפקו ושב ושאל "האם אתה פנוי?"

"אכן", השיב בזריזות, **"איני נשוי"**...

כיצד התגלגלו העניינים, מה היה המשך השיחה, היכן נערכה החתונה וכמה שנים קיבל הזוג "קעסט", כבר אינו חשוב כל כך. העיקר הוא, כי ר' יואל נישא שוב, בשעה טובה ומוצלחת.

הכל בידי שמים. הכל.

המעוניין לזכות את הרבים
בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת
שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.

כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93

בברכת התורה העורך

פנינים

דף קבא דברים שלא שמעה אזן מעולם
שומעים את השיקפה
מעשה בחסיד בר דעת, שנטע לשבות אצל האדמו"ר מסטולין זי"ע. מנהג אדמו"רי קרלן סטולין היה לישב בשולחנם בשקט, ואף לא לומר דברי תורה.
כשחור לעירו נשאל על ידי ידידיו מה ראה או שמע

המשך מעמוד קודם

עקב דברים שאירעו עמו בגלגולו הקודם, ואביו כלל אינו "חייב" במקרה זה.

תינוק שקרא "שמע ישראל": ונסיים בסיפור שמביא הסטייפלער זצ"ל על מוהרי"א ממודינא ז"ל, שלא האמין בתורת הגלגולים עד שראה ילד בן חצי שנה שחלה וגסס, ובשעת גסיסתו קרא "שמע ישראל" ויצאה נשמתו ב"אחד!" (!"חיי עולם" פ' י"ב).

דף קה/א בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי הא שאר גויים אתו

היש לנוכרי חלק לעולם הבא?

בסוגייתנו נחלקו התנאים אם לאומות העולם יש חלק לעולם הבא. לדעת רבי אליעזר, הנכרים לא ינחלו חלק לעולם הבא, אך לדעת רבי יהושע, גם לגויים יש חלק לעולם הבא והלכה כמותו.

כאשר נכרי מבקש להתגייר ולהצטרף לאומתנו, בית הדין פורס בפניו את האיסורים המוטלים על היהודים, ומאידך, הדיינים גם מיידיעים אותו בשכר הרב שיוזב בו עם ישראל ואומרים לו "הוי יודע, שהעולם הבא אינו צפון אלא לצדיקים, והם **ישראל**" ("ישלחן ערוך" יו"ד סי' רס"ח סעי' ב), וכך גם כתב הרמב"ם (הל' איסורי ביאה פ' י"ד הל' ד'). נמצאנו למדים, כי היהודים בלבד זוכים לעולם הבא. והנה, בהל' מלכים (פ"ח הל' י"א) כתב הרמב"ם: "כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם, **ויש לו חלק לעולם הבא**". היש להם, לנכרים, חלק לעולם הבא, או אין להם?

נכרי חסיד אומות העולם: רבים עוסקים בנידון זה, ביניהם, בעל ה"תפארת ישראל" (תחילת פ' י"א) המבאר, כי היהודים שונים מן הנכרים בכך, שלכל היהודים, בין לרשעים ובין לצדיקים, יש חלק לעולם הבא. ואילו הנכרים אינם זוכים לכך באופן טבעי, אלא רק הצדיקים שבהם (ע"ע חידושי רבינו דוד, סנהדרין צא"ב; ספר העיקרים מאמר ד' פרק ל"א; באר שבע

סנהדרין צ"א, דרבי"ז מכ"י נדפס במהדורת רמב"ם פרנקל, הלכות מלכים שם). [1]
השאלה היא האם יש חלק לעולם הבא לנכרים? האם על צדק לאומי קדיש על אביו הנכרי.

בעל ה"זקן אהרן" (יו"ד סי' פ"ז) מבאר, כי באמירת הקדיש מטיב הבן עם נשמת אביו הגוי, שהרי גם לנכרים יש חלק לעולם הבא. לו לא היה לנכרים חלק לעולם הבא, לא היה כל עניין לומר קדיש על אב נכרי [עוד על אמירת קדיש על אב נכרי עיי' "מאורות הדף היומי" כרך ב' עמוד רע"ח].

ללוות נכרי לקבורה: ה"כל בו" (סי' קי"ד דף פ"ו ע"ג) כתב, שהרואה לוויה של נפטר, חייב לעמוד ולנהוג בו כבוד, אף אם המת נכרי הוא. ה"בית יוסף" (יו"ד סי' שס"ז) מבאר, כי המדובר הוא לגבי גוי חסיד בלבד, שיש לו חלק לעולם הבא, ומאחר שיש קיום לנשמתו לאחר מותו, יש ללוותו. המהרש"ם (ידעת תורה" יו"ד סי' שס"ז סעי' א) מדגיש, כי מאחר שבלויית אדם נכרי נוהגים לשאת צלמי עבודה זרה, יש להקפיד ולבדוק לפני ההצטרפות למסע הלוויה שאין בה צלמים, כדי שלא לכבד את העבודה הזרה.

דף קה/א שזכה קנה ליטול ממנו קולמוס לכתוב ממנו ס"ת נביאים וכתובים

כתיבת חידושי תורה בעט פרק

כאשר אנו מנסים להעלות בדמיונו אדם הבא לכתוב דבר מה לפני מאות שנים, מיד אנו מניחים על שולחנו את הדיו ואת הקסת. אולם, מפתיע לגלות, כי בימי קדם היו אמצעי כתיבה מגוונים. בספר ירמיה (א'א) אנו מתוודעים לעט הברזל, ששימש לחקיקה, ככתוב: "חטאת יהודה כתובה בעט ברזל". בתקופות מאוחרות יותר נוספה ה"כותבת", הלא הוא התמר, המשמש לקביעת השיעור אשר על אכילתו חייבים ביום הכיפורים (יומא ע"ב). יש המשערים, כי התמר נקרא "כותבת" משום שהשתמשו בגרעינו לכתובה, הן משום שהוא נוה להתחדד, הן בגלל אורכו המאפשר לאחוז בו כדבעי והן מפני החרץ שעל הגלעין, אשר בו זרם הדיו!... (הגאון רבי יצחק רצאבי בקובץ "בית הלל" בשם כתב יד עתיק). כלי כתיבה נוסף נעשה משיירי מצווה, כפי שמספר בעל ה"בית יוסף" (סי' תרס"ד) על הריב"ק [ר' יהודה בן קולונימוס, תלמידו של ר' יהודה החסיד ורבו של ר' אלעזר מגרמיזא, בעל ה"ירקח"], אשר הכין קולמוסים לכתובה מהערבה החבוטה של הושענא רבה.

כתיבת תפילין ומזוזות: מעיקר הדין, אין סופר סת"ם זקוק לכלי מלאכה כל שהם, והוא רשאי לטבול את אצבעו בקסת הדיו ולמשוח את האותיות ואת תגיהן על הקלף, לו רק יצליח ("מקדש מעט" רע"א סי' ס"ק מ"ד). אולם, כאמור בסוגייתנו, נהגו ישראל לכתוב בקולמוס העשוי מקנה דווקא. אגב, יש המשערים, כי הביטוי "שבט סופר" (שופטים ה'ד), מקורו בקנה זה, שכן, "שבט" פירושו עץ, היינו, עץ הסופרים (שו"ע המקוצר, יו"ד סי' קס"א, "עיני יצחק" אות כ' ד"ה "וזה").

ה"חלאל" של יהודי תימן: גם הרמ"א (יו"ד סי' רע"א סעי' ז') ציין את ה"מרדכי", שיש לכתוב ספר תורה בקולמוס של קנה ולא בנוצה, ואכן, עד לדור האחרון נהגו יהודי

את ההבדל בין הנכרים ליהודים, ולשם כך הוא מקדים את ההלכה הבאה: כאשר אדם מבקש לרכוש חפץ, עליו לעשות בו מעשה קניין. כגון, המעוניין לקנות קרקע יכול לרכוש בכסף, בשטר, ואז בקניין חזקה, היינו, שיעשה בשדה פעולה שיש בה משום הוראת בעלות. פעולה זו צריכה להיות חשובה וממשית, למשל, גידור השדה, נגיעת שעריה וכדומה, אך הליכה על גבולותיה אינה מהווה מעשה חשוב דיו כדי שייחשב כמעשה קניין (ב"ב ק"א). לעומת זאת, שני שותפים המבקשים לחלוק קרקע השייכת להם מימים ימימה, די בכך שכל אחד מהם ילך על גבולות חלקו, כדי לברר את חלקו בשותפות המתפרקת. זאת, מאחר שממילא הקרקע שלו היתה, וכל שנותר הוא להגדיר את שטחי בעלותו של כל אחד מהם (פ"י המשניות לרמב"ם ב"ב תחילת פ"א).

כך גם העולם הבא. עולם הבא צפון לישראל, והוא שייך להם כעין שותפות. לפיכך, יהודי שעשה מעשה טוב כל שהוא, זכה על ידי כך לברר את חלקו בעולם הבא. אין לו צורך במעשה קניין, שהרי הוא שותף בו בעולם הבא זה עידן ועידנים. אולם, הנכרי צריך לעשות "מעשה קניין" כדי לזכות לחלק לעולם הבא.

אמירת קדיש על אב נכרי: לנידון זה, האם יש לנכרים חלק לעולם הבא, מספר המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

תימן לכתוב בקנה, המכונה על ידם "חלאל" משום היותו חלול.

שימוש בקנה ברזל: לעומת זאת, היהודים בני אירופה, חדלו זה מכבר מן השימוש בקולמוס של קנה ועברו לשימוש בנוצה, כדברי ר' מרדכי יפה בעל "לבוש עטרת זהב" (ש"ד שם ס"ק י"ג). זאת, מפאת אי עמידותם של הקנים המקומיים, אשר לעיתים תכופות נשברו בעת שהעבירו את ראשיהם המחודדים על פני הקלף המחוספס קמעא (י"בני יונה" סוף סי' רע"א, "ערוך השולחן" סי' רע"א סעי' ל"ח, שו"ת מהרי"י מפוזנא סי' ס"א). גם בימינו משתמשים הסופרים בנוצה, אשר גם נוחה ביותר לחידוד. עם זאת, יש שנהגו לכתוב בקולמוס ברזל (י"בני יונה" שם). אולם, רבים נמנעים מכך מטעמים שונים, ביניהם, משום שהברזל [החרב] מקצר את ימיו של האדם, ואילו התורה מאריכה אותם.

כתיבת חידושי תורה בעט מתכת: מעניין ביותר לציין, את דברי בעל "ערוך השולחן" (שם), המוסיף וכותב, כי מטעם זה עדיף שלא להשתמש בעטי מתכת, אף לא לכתיבת חידושי תורה, משום שהברזל מקצר את ימיו של האדם והתורה מאריכה אותם!...

[כה גדול כוחו של המנהג לכתוב בקולמוס של נוצה, עד שבשו"ת "שבט הלוי" (ח"ב סי' קל"ו) לא התייר לכתוב בקולמוס של זהב אלא למי שקשה לו בנוצה, ורק אם גם הכתיבה תהיה מהודרת יותר. לדעת ה"חכם סופר" זצ"ל (בהגהותיו ל"לשכת הסופר" סי' ג'), השבחים שנאמרו בסוגייתנו לקנה, יפים גם לנוצה, שהיא ארוכה ואינה נשברת, והנוצה אף עדיפה על הקנה, מאחר שהיא באה מדבר מאכל - "מן המותר בפיך".]

דף ק"ב לימרו שמעתא בי מדרשא משמיה

מתי אין צריך לומר דברים בשם אומרם

בגמרתנו אנו למדים, כי זכות גדולה היא לחכם, כאשר מזכירים דברי תורה בשמו. וכן נאמר במשנה (אבות ו/ו), "שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם", שנאמר (אסתר ב/כב) ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי".

השינוי שחל בעקבות הדפסת ספרים: בספר "שם עולם" (להג"ר מרגליות פתיחה, סוף פ"א) מציין, כי אף שלעיתים ניתן להיווכח בהעתקות של חידושי תורה על ידי הראשונים, ללא ציון המקורות לחידושים אלו, אין זאת, אלא משום שעם התפשטות הלימוד מתוך הספרים, לא היה מקום לחשוש שישכח המקור של חידוש התורה המועתק, ולפיכך לא הקפידו לציין את מקור הדברים באופן קבוע.

חידוש תורה שנתחדש על ידי קדמונים: פעמים רבות לומדי בית המדרש עוסקים בסוגיה מסויימת ומשקיעים בה את כל מעייניהם, ולפתע, אחד הלומדים מחדש דבר מה אשר יש בו לתרץ קושיות רבות שהתקשו בהן לומדי אותה סוגיה. והנה, כעבור זמן מה מתברר, כי חידוש זה כבר נאמר בעבר ונכתב באחד הספרים. האם גם במקרה זה חייב הלומד להזכיר חידוש זה מעתה ואילך בשמו של הראשון שהביאו לעולם, או שמא, מאחר שהוא זכה לחדש זאת בעצמו ללא סיוע מן המחדש הראשון, הרי הוא רשאי לייחס חידוש זה לעצמו?

לדעת רבים מגדולי ישראל, אין המחדש חייב להזכיר את חידושו תוך ציון שם קודמו. כך, אנו מוצאים בספר "אבן האזל" שחובר על ידי הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל. מפעם לפעם התברר לו, כי חידושים רבים מדבריו כבר נאמרו על ידי הקודמים לו, ובהם גדולי עולם כבעל "מרכבת המשנה" ועוד, אך הוא לא מצא לנכון לצייןם, שהרי "חידושי" המה.

אב"ד קראז, בעל שו"ת "תפארת זיו" (בפתיחה ובסי' כ'), אף הוכיח מדברי הגמרא (חולין ע"ה), כי אין צורך להזכיר את שם המחדש הראשון. שכן, רב חסדא אמר בבית המדרש הלכה מסויימת, וכשנשאל על כך, הוא ציין דבר ברייתא התואמת את חידושו. מדוע הוא לא הזכיר ברייתא זו מתחילה? אין זאת, אלא משום שלא היה עליו לעשות זאת מדן "האומר דבר בשם אומרו" (ראה עוד ב"שד"י חמד", פאת השדה, מערכת א, כללים סי' קמ"ג, שהביאו עם מה שדנו בראיה זו).

לסיום, נציין את דברי ה"שד"י חמד" (שם) הכותב, כי בקרב לומדי התורה רווח המנהג, שהמחדש דבר מה ומוצאו לאחר מכן בספר שקדם לו, כותב: "שוב מצאתי בספר פלוני כך וכך". בזאת הוא מזכיר כי חידושו הוא, ואף קדמו לו בחידוש זה.

דף ק"ב/א כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גזול

מה היא הקולא של ספק ברכות להקל

"אמר רב חנינא בר פפא, כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה, כאילו גזול להקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל". מה עניין כנסת ישראל לאכילה בלא ברכה? מבאר רבינו בחיי (דברים ח/ו), כי הקב"ה הוא מקור כל הברכות, ואם כן התועלת בברכת האדם אינה צורך גבוה אלא צורך הדיוט. ולכן, כאשר אדם מברך טרם אכילתו, הרי הוא מעיד בכך על השגחת הקב"ה המכין מזון לכל בריותיו כדי שיחיו, ובזכותם התבואה והפירות מתברכים ומתרבים. ואילו הנהנה ואינו מברך, גורם, כביכול, למיעוט השגחה, וכתוצאה מכך מתמעט יבול הפירות והמזון בעולם. לפיכך, "כאילו גזול לקב"ה ולכנסת ישראל"...

"סב"ל": ידוע לכל הכלל הנוהג בהלכות ברכות, והמכונה "סב"ל" בפי הפוסקים, היינו, ספק ברכות להקל. טרם נרד לפרטיו של כלל זה, נציין, כי הוא אינו מופיע בתלמוד, כי אם בראשונים.

אף שמשלשון כלל זה "ספק ברכות להקל" משמע כי יש לנהוג לקולא, נחלקו הראשונים בהלכה זו. לדעת הרמב"ם (הל' ברכות פ"ד הל' ב'), אדם שמסתפק אם כבר בירך "המוציא לחם מן הארץ", אינו צריך לחזור ולברך, מפני שברכה זו אינה מן המשך בעמוד הבא

בסטולין.

ענה ואמר:

דבר חידוש ראיתי. בכל מקום הרבי מדבר וכולם שומעים, ואילו כאן הרבי שותק וכולם שומעים... ("שיח סודי").

דף ק"ב שהיה סופר שלוש מאות הלכות פסוקות במגדל הפורח באויר

מגדל במגדל...

לפירוש האחרון ברש"י (ד"ה "במגדל", פירוש המופיע גם בגאונים, ראה תשובות הגאונים מוסאפיה סי' י"ט), "מגדל הפורח באויר" הוא פרק ד' במסכת אהלות העוסק בדינם של כלים המצויים במגדל - ארון עץ, - העומד באויר העולם, כלומר, בחצר, כאשר טומאה בתוכו או בעובי דפנותיו וכדומה.

מעניין לציין, כי המהרי"ם מרוטנבורג, שהושם בשנותיו האחרונות בבית סוהר, ולא שוחרר ממנו עד נספר שנים אחר פטירתו, ערך מהדורה נוספת לפירושו על סדר טהרות בשנות שהותו בכלא. בסיום פרק "מגדל" הוא מציין בלשון נופל על לשון, כי את פרק "מגדל" זה החזיר בהיותו במגדל אנושהיים...

אף הגאון מראדזין, בעל "סדרי טהרות", הושם במאסר במשך שנים עשר יום. בתקופה קצרה זו, הוא כתב פירוש ענק בשם "אורחות חיים" על צוואת רבי אליעזר הגדול, פירוש הכולל מראי מקומות וציטוטים לרוב, אף על פי שלא עמד לרשותו שום ספר... בפירושו זה הוא מספר, כי כתב **קונטרס מיוחד להראות את שלש מאות ההלכות שישנן במגדל הפורח באויר.** בנו כותב (בהקדמת "סדרי טהרות" למסכת אהלות), כי לאחר מכן חזר בו אביו מכוונתו להדפיס את הקונטרס מטעמים הכמוסים עמו.

דף ק"א/א אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב **שלושה אבות, על שום מה?**

שלושה נקראו בשם אבות, אברהם יצחק ויעקב, כפי שאנו מזכירים בתפילה שלוש פעמים בכל יום: "...ואלקי אבותינו, אלקי אברהם, אלקי יצחק ואלקי יעקב". הגר"י הוטרנר זצ"ל מבאר, כי אין הם נחשבים כאבות האומה אך ורק מפני שכל עם ישראל מתייחס אליהם, אלא שלכל אחד מהם פן אבהות מיוחד.

אברהם הוא הור הראשון. ממנו ואילך ניתנה אפשרות לכל אדם בעולם להפוך ליהודי.

יצחק הוא הראשון שנולד כיהודי. ממנו ואילך, כל אשר נולד ליהודי אף הוא יהודי.

מיעקב ואילך נוסף הפרט השלישי והמשלים: יהודי אינו יכול להפוך מיהדותו. עשו עדיין מוגדר כגוי (קדושין יח"א), ואף על פי כן יצאו הוא ובניו מכלל ישראל, ואילו מיעקב ואילך, יהודי נותר יהודי בכל מצב, ואל ירח ממנו נידח.

שלושה אלו השלימו את תמונת העם, ולפיכך הם שלושת האבות של האומה היהודית ("יפחד יצחק").

דף ק"א/א מוטב יעבוד ע"ז

מקור הביטוי 'להפוך קערה על פיה'

בגמרתנו מסופר, כי דוד המלך ביקש לחטוא ולעבוד עבודה זרה, כדי למנוע חילול שם שמים על ידי כל ישראל שיבואו להתרעם על מידותיו של הקב"ה ויאמרו, שמלך חסיד שכמותו נהרג על ידי אבשלום בן.

הרעיון המובע כאן מופיע במשל עממי ידוע (המורפס בספר בן המלך והנזיר, שער כ"ד).

מעשה במלך כעסו וקפדו, אשר לא ידע סליחה מהו, ואף אם נכשל אדם בחטא קל, כבר היתה דתו למות. ויהי היום, ומשרתו הטאמן של המלך לא נוהר כראוי ושפך מעט מן המרק אשר הגיש לפני המלך. כעס המלך מאוד ופניו האדמו. כאשר ראה המשרת כי כלתה אליו הרעה מאת המלך, מיהר והפך את כל הקערה על פיה... מובן שהמלך צוה לערוף את ראשו ללא שחרות.

לפני שהונף הגרזן על ראש המשרת, פנה אליו המלך ושאלו:

מה פשר המעשה אשר עשית? הלא הפרכת הקערה על פיה רק החמירה את עונשך!

ענה המשרת: אדוני המלך! ידעתי כי תגזור עלי למות, ועל כן חפצתי למנוע את חילול כבודך, שלא יאמרו הבריות, כי על דבר פעוט עורף אותה את ראשי. משום כך הפרכת את הקערה במתכוון, כדי שידעו הכל כי משפט צדק אתה עושה לי.

תשובתו מצאה חן בעיני המלך, והוא הוחזר למשמרתו.

לדעת הגר"א מוילנא זצ"ל התכוון חז"ל למשל זה באמרו (ב"ב ט"א) "ביקש איוב להפוך קערה על פיה" בדברים אודות איוב שביקש אף הוא לכפור בה'. חלילה לאיוב לעבור עבירה, אלא אף הוא, כדוד, כשראה שכלתה אליו הרעה, חשש

המשך בעמוד הבא

הדף היומי

סנהדרין ק"ב-ק"ח

י"ז-כ"ג טבת

המשך מעמוד קודם
לחילול שם שמים, ובקש למנוע זאת על ידי כך...

דף קזא יוד שטלתי משרי
מי בראש

בעיר אחת הרחיבו את צידו המזרחי של בית הכנסת, ולפתע מצאו את עצמם "יושבי המזרח" רחוקים מארון הקודש. מאחר שנכבדי הקהילה רכשו מקומות בקיר המזרחי ולא בלב בית הכנסת, הם תבעו את הפרנסים לדון.

לתדהמתם פסק הרב, כי הצדק עם הפרנסים, וכראיה לדבריו הוא ציין את האות "יוד" שניטלה משרי ונתוספה לו להושיע. בעקבות זאת הפכה האות "הא", שהיתה בראש שמו של הושע בן נון, לאות השניה.

מדוע לא התרעמה על כך האות "הא"? התשובה היא: את נותרת במקומך כפי שהיית - מה שהוסיפו לפניך, אין זה עניינך כלל... ("מעיינה של תורה", בשם שמועות טובות).

דף קזא עד שבא יהושע והוספתי לו
בן נון

האות "יוד" בשמה של שרי לא היתה מנוקדת. אולם, כאשר הוסיפו אותה לשמו של הושע, היא זכתה לתוספת של שתי נקודות זו מתחת לזו, המציינות את ניקוד ה"שוא". מהיכן ניטלו נקודות אלו?

זהו פשר ניקוד ה"חיריק" במלה "בן נון" תחת ניקוד ה"סגול" שהיה ראוי לה. מה"סגול" ניטלו שתי נקודות שהועברו לאות "יוד" שנוספה להושיע, ונותר לו ה"חיריק בלבד"... ("קהלת משה").

כתובת המערכת

רחוב חתם סופר 3 בני ברק ד.ד. 471

טל. 03-5780243 פקס. 03-6160657

מחלקת מנויים

המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית

בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57

בדואר אלקטרוני: נא לפנות

dafyomi@hadaf-hayomi.com

בפקס: נא לפנות לפקס 153-3-5748272

נקודות הפצה בחו"ל

ארצות הברית ניתן לקבל את הגיליון

"מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית

מדידי שבתי-בדואר לפקסים בטל. 718-253-6218

ניו ג'רסי: משפ"י פרי 201-871-5850

לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוין 818-5098880

אנגליה לונדון: יחזקאל אבר 44+(0)8700-416000

מונטריא: שמואל קאהן 407-6402928

קנדה מונטריא: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160

ארצות הברית: הר"ר מרדכי באבעק 5411-4862-9313

אוסטרליה: הר"ר יחזקאל בראון 613-95300217

ברזיל: הר"ר יהושע פסטרנק 011-30513955

צרפת: הר"ר יהודה בוכינר 333-88140301

שווייץ: הר"ר רפאל מוסבקר 014620030

לעילוי נשמת הר"ר ראובן גומבו ז"ל

ב"ר צבי ז"ל וזוג מרת פראדל גיטל ע"ה

ב"ר שמואל ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם יצחק**

נוה ז"ל ב"ר יעקב משה ז"ל

נלב"ע י" טבת תשנ"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **מנשה וסרצוג** ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל

נלב"ע כ"ב טבת תשל"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **אסתר רבקה**

רובינפלד ע"ה

ב"ר זלמן שלמה ז"ל

נלב"ע כ"ב טבת תשס"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף בן פורת** ז"ל

ב"ר ברוך ז"ל

נלב"ע ט"ז טבת תשמ"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו הר"ר **שעיהו**

בן פורת ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

האשה הצדקנית

מרת **פעסל פנינה סגל** ע"ה

אלמנת הר"ר אשר מרדכי ז"ל

בת הר"ר מרדכי מוטל גולדמן ז"ל

נלב"ע ט"ז טבת תש"ס

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הר"ר **נפתלי צבי שיף** ז"ל

ב"ר יששכר דב ז"ל

נלב"ע כ"א טבת תשנ"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **רבקה טובה בלס** ע"ה

בת הר"ר שלמה שרגא יבלחטי"א

נלב"ע ט"ז טבת תשנ"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בעלה הוריה וילדיה שיחיו

לעילוי נשמת

הרבנית **מאשה מרקוביץ** ע"ה

בת ר' נחום יואל הלוי ז"ל

נלב"ע י"ט טבת תשל"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנה ידידנו גבאי בית

מרדשו הר"ר **צבי מרקוביץ** ומשפ' שיחיו

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

גבאי בתי הכנסת ומגידי השיעורים

בימים אלו יוצאים לאור הגמרות המפוארות מסכתות

מכות ושבועות בהוצאת "מאורות הדף היומי"

הגמרות מחולקות במחיר מסובסד ללומדי הדף היומי

להרשמה נא לפנות ליוסי הלפרין במשרדי "מאורות הדף היומי" טל. 30-5274616

דבר עם המג"ש

אישיות, לא תקליט, איננו שותפים

כל מה שראית להבין, לשאול ולברר בסוגיות הדף היומי

03/570-80-33

מקלס 064-207850

מקלס-בורסה 053-977141

אורנג' 054-977141

קשר 056-731111

03-6187254

053-977141

1518977141 פקס

"משיבי הדף"